

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematiem

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par elektroenerģijas iekšējo tirgu (pārstrādāta redakcija)”

(COM(2016) 861 final – 2016-379-COD)

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par riskgatavību elektroenerģijas sektorā un ar ko atceļ Direktīvu 2005/89/EK”

(COM(2016) 862 final – 2016-377-COD)

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido Eiropas Savienības Energo regulatoru sadarbības aģentūru (pārstrādāta redakcija)”

(COM(2016) 863 final – 2016-378-COD)

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu (pārstrādāta redakcija)”

(COM(2016) 864 final – 2016-380-COD)

(2017/C 288/13)

Ziņotājs: **Alfred GAJDOSIK**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 16.1.2017. Eiropas Savienības Padome, 19.1.2017.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 194. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	16.5.2017.
Pieņemts plenārsesijā	31.5.2017.
Plenārsesija Nr.	526
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	185/2/2

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas priekšlikumus par jaunu tirgus modeli, riskgatavības regulu un jaunu energoregulatoru sadarbības organizāciju. Tie iezīmē turpmāku progresu pārejā no valstu regulētiem tirgiem uz tirgū balstītu pieeju ES elektroenerģijai; šāda pieeja garantē piegādes drošību par viszemākajām iespējamām izmaksām, kas atbilst visu Eiropas elektroenerģijas patērētāju – gan rūpniecisko, gan komerciālo, gan individuālo – galvenajām interesēm. Taču šo mērķi varēs sasniegt tikai tad, ja notiks virzība uz lielāku ekonomikas elektrifikāciju, kas ir efektīvākais un elastīgākais līdzeklis šā mērķa īstenošanai.

1.2. Saskaņā ar iepriekšējiem atzinumiem komiteja norāda, ka sekmīgi funkcionējoši elektroenerģijas tirgi ir priekšnoteikums Enerģētikas savienības mērķu īstenošanai⁽¹⁾. EESK ir vienprātis ar Komisiju, ka, lai tirgus sekmīgi darbotos, ir vajadzīgas būtiskas pārmaiņas tirgus modeli, īpaši tāpēc, ka arvien vairāk tiek izmantoti variabli atjaunojamie energoresursi⁽²⁾. Ar atjaunojamās enerģijas integrēšanu pastāvošajā tirgū būs par maz. Ir vajadzīgs jauns tirgus. Komiteja

⁽¹⁾ OV C 383, 17.11.2015., 84. lpp.; OV C 264, 20.7.2016., 117. lpp.

⁽²⁾ Sk. arī atzinumu TEN/626 “Enerģētikas savienības stāvoklis 2016. gadā” (skatīt šā Oficiālā Vēstneša 100. lpp.).

uzskata, ka tirgus modeļa pakete kopumā ir laba atbilde uz vajadzību pēc šīm pārmaiņām un palīdz virzīties uz rentablu, finansiāli dzīvotspējīgu enerģētikas pārkārtošanu.

1.3. EESK atzinīgi vērtē tirgus modeļa paketes vispārējo pieeju, it īpaši izvirzītos mērķus: gādāt, lai enerģijas tirgus darbības pamatā būtu patērētāji, palielināt elektroapgādi un stiprināt reģionālo sadarbību. Tirgus noteikumu un tiesiskā regulējuma attiecīgā pielāgošana ir svarīgs solis ceļā uz stabilu tīras enerģijas piegādi visiem Eiropas patērētājiem par iespējami zemākajām cenām. Tomēr dažos aspektos joprojām ir iespējami uzlabojumi. Proti, ir vajadzīgi konkrētāki noteikumi ⁽³⁾.

1.4. Viens no Enerģētikas savienības stratēģiskajiem mērķiem ir dekarbonizācija, tādēļ ir jāatbalsta izvirzītais uzdevums – veicināt investīcijas elektroenerģijas tirgus dekarbonizācijā. Tomēr vislabākais veids, kā to sekmēt, ir vienādi un taisnīgi tirgus nosacījumi, kas ir izdevīgi gan patērētājiem, gan “zaļajai” pārejai. Lai dekarbonizācija būtu efektīva un iedarbīga, izšķiroši svarīgi ir internalizēt tradicionālās elektroenerģijas ražošanas ārējās izmaksas, tostarp kaitējumu, kas saistīts ar klimata pārmaiņām, un kaitējumu veselībai. Vislabākā pieeja, kā stimulēt ieguldījumus zaļajā elektroenerģijā, ir piemērota nodokļu sistēma.

1.5. EESK stingri atbalsta tāda noteikuma izvirzīšanu, kas paredz, ka visiem patērētājiem, tostarp rūpniecības uzņēmumiem, komercsabiedrībām un privātām māsaimniecībām, ir tiesības pašiem ražot, uzkrāt un pārdot elektroenerģiju un ka vietējām energokopienām ir tiesības atbalstīt, veidot vai nomāt kopienas tīklus. Tomēr ir vajadzīgi specifiskāki noteikumi, lai varētu nodrošināt šīs tiesības un pārvarētu pašreizējos kavēkļus (piekļuvi tīklam, netaisnīgu un nesamērīgu maksu par tīkla pieslēgumu, juridiskos un administratīvos šķēršļus utt.).

1.6. Turklāt mērķim ir jābūt panākt, lai Eiropas patērētājiem būtu iespējas pilnīgai līdzdalībai visā elektroenerģijas tirgū un līdz ar to – elektroenerģijas tirdzniecībā un piegādē. Komisijas priekšlikumos nav konkrētu noteikumu, ar kuriem izveidot tam nepieciešamos nosacījumus. Ir jāizstrādā decentralizētas tirdzniecības vietas un tirdzniecības struktūras, kas paver iespējas tiešā veidā tirgoties pat ar mazām enerģijas vienībām. Lai gan elektroenerģijas piegādes un tirdzniecības decentralizācija ir priekšnoteikums pilnīgai patērētāju integrācijai tirgū, decentralizācija nenozīmē Eiropas elektroenerģijas tirgus sadrumstalotību.

1.7. Kaut arī Komisija pamatoti izvirzījusi mērķi – stiprināt īstermiņa tirgus –, tālākā perspektīvā ar to vien nebūs gana, lai investīcijas atjaunojamā elektroenerģijā balstītu uz tirgus mehānismiem. Šā iemesla dēļ ir jābūt iespējai ar atjaunojamo elektroenerģiju tirgoties arī ar nākotnes darījumiem un nākotnes līgumiem decentralizētos tirgos, kas būs iespējams tikai tad, ja, izmantojot elastīguma iespējas, tiks tirgoti balansēšanas produkti.

1.8. Tā kā daudzās Eiropas valstīs problēma patlaban nav vis ražošanas jauda, bet gan jaudas pārpalikums, jaudas mehānismi tradicionālai elektroenerģijas ražošanai būtu jāizmanto tikai kā īstermiņa risinājums, ja balansēšanas produkti nevar garantēt vajadzīgo piegādes drošību, ņemot vērā visu tirgus dalībnieku ieguldījumu stabilitāti.

1.9. EESK atgādina, ka nākotnes politikā virzībā uz mazoglekļa sabiedrību ir jāņem vērā enerģētiskās nabadzības problēma. Viens no iespējamiem šīs problēmas risinājumiem var būt ražojošs patērētājs, ja vien neaizsargātiem patērētājiem ir pieejams vajadzīgais kapitāls – vai nu kā valsts aizdevums, vai kā palīdzība, ko sniedz vietējās pašvaldības, reģioni vai citas struktūras, piemēram, NVO.

1.10. EESK uzsver: apjomi, kādos elektroenerģija tiek ražota no atjaunojamiem energoresursiem un no koģenerācijas elektroenerģijas un siltumenerģijas kombinētas ražošanas blokstacijās (“koģenerācijas blokstācijas”), parasti ir mazi, tādēļ arvien svarīgāki kļūst labi funkcionējoši, moderni un viedi sadales tīkli. Valsts tiesiskajam regulējumam ir jābūt tādām, kas tīklu operatoriem ļauj un viņus mudina veikt vajadzīgos ieguldījumus. Līdzekļi ir jāiegulda arī valstu elektrotīklu starpsavienojumu uzlabošanā. Gan viens, gan otrs palīdzēs nodrošināt Eiropas energoapgādi un radīs jaunas darbvietas.

⁽³⁾ Sk. arī atzinumu TEN/624 “Tiesību aktu kopums “Tīru enerģiju ikvienam”” (Oficiālajā Vēstnesī vēl nav publicēts).

1.11. EESK uzsver: lai nodrošinātu augsta līmeņa elektroenerģijas piegādes drošību, tirgus vidē un sistēmā, kurā centrālais elements būs patērētājs, ir intensīvi jāizmanto IKT (informācijas un komunikācijas tehnoloģijas), jaunas plānošanas metodes un jauni elektrosistēmas ekspluatācijas rīki, jo tas viss kopā ļaus reāllaikā apzināt patērētāju un tīklu vajadzības, bet tam ir vajadzīgi apjomīgi ieguldījumi pētniecībā, izstrādē un inovācijā (sk. 3.13. punktu).

1.12. Elastības, elektromobilitātes, uzkrāšanas un citu balansēšanas iespēju ziņā EESK atbalsta Komisijas nostāju, t. i., piešķirt prerogatīvu neatkarīgiem tirgus rīcībspēkiem šo svarīgo tirgu attīstīšanai, pirms tirgus operatoriem tiek dota iespēja uzņemties attiecīgo ietaišu pārvaldnieka vai operatora funkcijas.

2. Komisijas paziņojuma saturs

2.1. Ierosinātajā paketē Komisija norāda: lai sasniegtu Enerģētikas savienības mērķus, ir nepieciešama radikāla elektroenerģijas tirgus reforma. Ar atjaunojamās enerģijas integrēšanu pastāvošajā tirgū būs par maz. Ir vajadzīgs jauns tirgus.

2.2. Eiropas Komisija savu jauno tirgus politiku veido pēc diviem principiem:

— ir jāievieš jauni tirgus noteikumi, kas atspoguļo atjaunojamās enerģijas galvenās iezīmes – decentralizāciju un elastīgumu – un kas palīdz palielināt piegādes drošību un izmaksu efektivitāti,

— patērētājiem ir jābūt jaunā enerģijas tirgus centrālajam elementam.

2.3. Komisijas priekšlikumā uzmanība pievērsta arī tam, kā ar riskgatavības pieeju stiprināt piegādes drošību.

2.4. Ceturtais aspekts ir regulatīvās uzraudzības reforma, kas paredz pārskatīt Energoregulatoru sadarbības aģentūras (ACER) lomu un kompetenci.

Šajā uz nozari orientētajā atzinumā galvenokārt izvērtēti normatīvie dokumenti atbilstoši tam, cik lielā mērā tie atbilst 2.2. punktā minētajiem principiem. Tā kā šis jautājums, pēc EESK ieskatiem, galvenokārt ir aplūkots dokumentos par elektroenerģijas iekšējo tirgu (COM(2016) 861 final un COM(2016) 864 final), šajā atzinumā galvenā uzmanība veltīta abiem minētajiem dokumentiem.

3. Vispārējās piezīmes par tirgus modeli

3.1. Lai dekarbonizētu visu enerģētikas sistēmu, ieskaitot siltumapgādes un mobilitātes sektoru, elektroenerģijas ražošanā ir vajadzīgs attiecīgi liels atjaunojamās enerģijas īpatsvars. Uz šā fona Komisijas pieeja ir pilnīgi pareiza: Eiropas elektroenerģijas tirgus ir jāattīsta tā, lai tas būtu saderīgs ar atjaunojamo enerģiju. EESK šo skaidro pieeju novērtē kā svarīgu soli uz priekšu Eiropas elektroenerģijas tirgus izveides pabeigšanā, kas palīdz pārvarēt tādas šķēršļus kā fiziski ierobežojumi starpsavienojumu trūkuma dēļ un regulatīvās un nodokļu atšķirības starp dalībvalstīm.

3.2. Svarīgs sākotnējais apsvērums ir tas, ka variabla atjaunojamā enerģija pēc savas būtības ir decentralizēta, proti:

— piekrastes vēja enerģijas un saules fotoelementu iekārtas parasti ir daudz mazākas par tradicionālajiem ģeneratoriem,

— piekrastes vēja enerģija un saules starojums ir pieejams gandrīz visur,

— ja vien eksistē attiecīgi tirgus stimuli, tās plānošanu var salāgot ar patēriņu; kaut arī atjaunojamās enerģijas avotus nav iespējams kontrolēt, tomēr to pieejamību var paredzēt ar lielu precizitātes pakāpi.

Tās pašas iezīmes nereti piemīt arī citām tehnoloģijām, piemēram, koģenerācijai blokstacijās, kurām kā elastīguma un balansēšanas risinājumiem šādu blokstaciju augstās energoefektivitātes dēļ būs liela nozīme nākotnes enerģijas tirgos.

3.3. No vienas puses, šīs iezīmes dod konkrētas priekšrocības, ko Eiropas Komisija piemin savos priekšlikumos par jaunu tirgus modeli. Tomēr, ciktāl ir runa par tirgus noteikumu koncentrēšanu uz šīm priekšrocībām, Komisijas priekšlikums varētu būt konsekventāks un kodolīgāks. Šajā saistībā uzmanība tiek vērsta uz attiecīgo EESK viedokli, kas pausts atzinumā "Atjaunojamo energoresursu direktīvas pārskatīšana" (TEN/622) ⁽⁴⁾. Tirgus modeli īpaša nozīme ir faktam, ka atjaunojamā enerģija un citas decentralizētas tehnoloģijas palīdz būtiski palielināt tirgus likviditāti.

3.4. Jaunā enerģijas tirgus raksturīga iezīme, kā pamatoti uzsver Komisija, būs daudz vairāk ģeneratoru nekā tradicionālajai enerģijas ražošanas struktūrai, kam raksturīgas tikai nedaudzas spēkstacijas. Tādējādi būtiski pieaugs elektroenerģijas ražošanā iesaistīto dalībnieku daudzveidība. Šai ziņā ļoti svarīgi, lai patērētāji kļūtu par aktīvākiem dalībniekiem. Atjaunojamās elektroenerģijas ražošana un koģenerācija ļauj patērētājiem kļūt par ražotājiem, kā Komisija atzinusi savā priekšlikumā.

3.5. Ir ļoti svarīgi norādīt, ka ideja "padarīt patērētājus par aktīviem patērētājiem" attieksies uz visām patērētāju kategorijām, tostarp komerciāliem un rūpnieciskiem enerģijas patērētājiem, kas ar ieguldījumiem decentralizētā, pašpatēriņam projektētā ražošanas tehnoloģijā var ievērojami ietaupīt izmaksas. Tas, ka patērētāji kļūs aktīvāki, ne vien padarīs elektroenerģijas tirgus likvidākus, bet arī dos vēl citus saimnieciskus stimulus: gan mazi, gan lieli uzņēmumi varēs gūt labumu no konkurences priekšrocībām, vietējā līmenī tiks radīta pievienotā vērtība un varēs stimulēt jaunu darbvietu izveidi. No otras puses, daudzām privātām māsaimniecībām trūkst finanšu līdzekļu, kas nepieciešami, lai kļūtu par ražojošu patērētāju. Šeit var palīdzēt patērētājiem labvēlīgi kreditēšanas nosacījumi un aktīvs vietējo un reģionālo pašvaldību atbalsts.

3.6. Tomēr ir trīs faktori, kas traucē patērētāju aktivizēšanos.

3.6.1. Pirmkārt, gandrīz nevienas no ogļu elektrostaciju un kodolelektrostaciju ārējām izmaksām nav internalizētas. Īpaši jāapsver tās izmaksas, kas saistītas ar kaitējumu veselībai un, konkrētāk, kaitējumu, ko rada klimata pārmaiņas. Šo izmaksu neinternalizēšanas dēļ atjaunojamā enerģija, kura nerada salīdzināmu ārējo ietekmi, konkurences ziņā ir ļoti neizdevīgā stāvoklī. Tā kā galvenokārt tieši atjaunojamā enerģija ir tā, kas ļauj patērētājiem kļūt aktīvākiem, mums ir jāsecina, ka patērētāju ierobežotā līdzdalība acīmredzot ir politiski vēlama vai vismaz tiek labprāt pieļauta. Visā ziemas paketē nekas nav darīts, lai izlabotu šo tirgus kropļojumu. Vēl jo lielāks šis kropļojums ir tāpēc, ka tradicionālās elektroenerģijas ārējo izmaksu neinternalizēšanas dēļ pieaug nepieciešamība plaši subsidēt atjaunojamo elektroenerģiju.

3.6.2. Ir vēl viens iemesls, kāpēc tādas decentralizētas tehnoloģijas kā atjaunojamā enerģija vai koģenerācijas blokstacijas tiek sistemātiski nostādītas neizdevīgākā stāvoklī salīdzinājumā ar tradicionālajām spēkstacijām. Pašreizējie vairumtirdzniecības tirgi ir veidoti tā, ka dod priekšroku lielapjoma ģeneratoriem. Atjaunojamās enerģijas ražotnes un koģenerācijas blokstacijas, parasti būdamas daudz mazākas, negūst vajadzīgos apjomradītos ietaupījumus, tāpēc konkurences ziņā tās atrodas neizdevīgā stāvoklī.

3.6.3. Visbeidzot, tiesisko ierobežojumu, administratīvo noteikumu, licencēšanas un birokrātisko prasību dēļ daudzi mazāki dalībnieki nespēj piekļūt enerģijas tirdzniecības tirgum. Tas ietekmē gan privātās māsaimniecības, gan komerciālos un pat rūpnieciskos patērētājus.

3.7. Ja būtu politiskā griba, šos trīs pašreizējā elektroenerģijas tirgus trūkumus būtu iespējams novērst nekavējoties. Tomēr EESK bažijas, ka Komisijas ierosinātie attiecīgie noteikumi nav pietiekami skaidri.

3.8. Lai novērstu tirgus kropļojumu, kas spēlē par labu tradicionālajai elektroenerģijas ražošanai, kā aprakstīts 3.6.1. punktā, vismaz ir precīzi jānosaka CO₂ emisiju nodokļi, kas ir viena no smagākajām iepriekšminēto ārējo izmaksu problēmām. EESK uz to ir aicinājusi vairākkārt ⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Oficiālajā Vēstnesī vēl nav publicēts.

⁽⁵⁾ OV C 82, 3.3.2016., 13. lpp.

3.9. Lai kompensētu 3.6.2. un 3.6.3. punktā minētos neizdevīgos nosacījumus, elektroenerģijas tirgus ir jāatver tā, ka tas ir pieejams decentralizētākām struktūrām, īpaši attiecībā uz tirdzniecību.

3.10. Decentralizācija nebūt nenozīmē Eiropas elektroenerģijas sistēmas sadrumstalotību. Komisijas pieņēmums, ka elektroenerģijai jāļauj "brīvi nonākt tur, kur tā visvairāk ir vajadzīga," ir pilnīgi pareizs. Tomēr, lai uzlabotu valstu tīklu starpsavienojumus, ir vajadzīgi lieli ieguldījumi, un ir jāizveido tāds refinansēšanas modelis, kas patērētājiem neuzliek pārmērīgu slogu.

3.11. Uz pieprasījumu orientēta elektroenerģijas ražošana – arī ar tādu elastīguma un balansēšanas risinājumu palīdzību kā uzkrāšana akumulatoros, elektroenerģijas izmantošana siltuma ražošanai, enerģijas pārvēršana gāzē un transportlīdzekļu integrēšana tīklā – ir vislabākā pieeja, kā tīkla izvēšanas izmaksas noturēt maksimāli zemas. Tas paskaidro, kāpēc ražošana – patērēšana, tieši darījumi starp elektroenerģijas ražotājiem un patērētājiem un atbildības par balansēšanu stiprināšana, ko ierosinājusi Komisija, ir svarīgi rīki, kas palīdz garantēt piegādes drošību.

3.12. Eiropas Komisijas priekšlikumā kopumā ir runa par šiem mehānismiem. EESK atbalsta šo pieeju, kurai būs pozitīva ietekme, īpaši uz mazattīstītiem elektroenerģijas tīkliem, kuri nepārprotami pārmērīga regulējuma dēļ dažās dalībvalstīs saskaras ar grūtībām.

3.13. Uz šī fona Komisijas priekšlikumā tomēr diezgan klaji ir atstāts novārtā digitalizācijas potenciāls. Digitalizācija dod iespēju patērētājiem un ražotājiem reģistrēt elektroniski un līdz pat vismazākajām vienībām (t. i., atsevišķiem kilovatiem). Ar viediem skaitītājiem – un nākotnē arī ar lietu internetu – reģistrējot konkrētus un individuālus patērētāju profilus savienojumā ar elektroenerģijas ražošanas dalībnieku dažādību, katram patērētājam vistiešākajā nozīmē tiek dota iespēja kļūt pašam par savu balansēšanas pārvaldnieku. Lai iespējami lielāks patērētāju skaits varētu sagatavoties šīm funkcijām, liela nozīme ir izglītības un apmācības programmām; tas palīdzētu novērst strukturālos trūkumus (proti, ierobežoto tirgus likviditāti), kas piemīt tādām decentralizētām tirdzniecības formām kā vienādranga dalībnieku darījumi.

3.14. Kā pirmais solis būtu jāpielāgo noteikumi par elektroenerģijas balansēšanu (4. un 5. pants regulas priekšlikumā COM(2016) 861 final), lai pat dažas kilovatstundas varētu reģistrēt ar lielu laika precizitāti. Būtu jāizveido īpaši īstermiņa tirgi tirdzniecībai ar šo vismazāko enerģijas daudzumu. Attiecīgi būtu jāgroza regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 6. un 7. pants.

3.15. Diemžēl Eiropas Komisija šajā sakarā nav ierosinājusi nevienu iniciatīvu. Tā vietā regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 3. pantā ir norādīts, ka patērētāju un mazo uzņēmumu dalība tirgū ir jānodrošina ar agregatoru palīdzību. Agregatori ir pamatoti galvenokārt ar portfeļa efektu un ar darījumu izmaksām. Tomēr šie faktori izzustu, ja elektroenerģijas tirdzniecība būtu decentralizēta. Tad elektroenerģijas patērētājiem un mazajiem uzņēmumiem būtu iespēja pilnībā un tieši piedalīties elektroenerģijas tirgū, ja viņi vēlas un spēj aktīvi piedalīties. Zīmīgi, ka Eiropas Komisija nedod nekādas atsauces uz elektroenerģijas tirdzniecību, kad tā 3. panta 1. punkta i) apakšpunktā runā par "vienlīdzību".

3.16. Šajā sakarā īpaši ekonomiski daudzsoļi šķiet tieši darījumi starp ražotājiem un patērētājiem, jo vienā cenā signālā tie var atspoguļot dažādus cenas komponentus, kas – pretēji pašreizējai situācijai daudzās dalībvalstīs – lielā mērā ir atkarīgi no tirgus. Piemēram, tiešo darījumu cenas signāls var atspoguļot virkni faktoru:

— vienotas likmes maksājumu tīkla infrastruktūras finansēšanai,

— dinamisku, ar konkrēto darījumu saistītu maksājumu, kas atspoguļo tādu papildu pakalpojumu izmantošanu, kuri vajadzīgi konkrētajam darījumam elektrotīklā,

— jaudas piemaksu, kas paredzēta, lai finansētu elektroenerģijas ražošanas, uzkrāšanas un pārveides iekārtas un kas var tikt apspriesta starp darījuma pusēm.

3.17. Uzņēmējdarbības modeļi decentralizētai elektroenerģijas tirdzniecībai ne tikai tiek izstrādāti dažās dalībvalstīs (piem., Nīderlandē un Igaunijā); patiesībā pastāv ļoti drosmīgi modeļi, kurus jau izmanto vairākos tirgos ārpus Eiropas, piemēram, ASV un Austrālijā. Tā nepārprotami ir vispārēja tendence. Eiropa savas eksporta iespējas pasaules enerģijas tirgos var efektīvi izmantot tikai tad, ja Eiropas uzņēmumi izstrādā pārliecinošus modeļus decentralizētai, digitalizētai elektroenerģijas tirdzniecībai. Taču Eiropas Savienībai būtu arī jādod saviem uzņēmumiem iespēja sākotnēji šos modeļus ieviest praksē savos vietējos tirgos.

4. Īpašas piezīmes par konkrētiem direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final aspektiem, kā arī par regulas priekšlikumu COM(2016) 861 final, COM(2016) 862 final un COM(2016) 863 final

4.1. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas skaidro apņemšanos dekarbonizēt elektroenerģijas tirgu. Tomēr, ņemot vērā 3.6. punktā izklāstīto pamatojumu, prioritārās dispečēšanas ierobežošana, kā norādīts regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 11. pantā, apgrūtina šā mērķa sasniegšanu – vismaz tik ilgi, kamēr nav pilnībā internalizētas tradicionālās elektroenerģijas ražošanas ārējās izmaksas. Kaut arī principā ir pareizi tehnoloģiju neitralitāti noteikt par pamatnoteikumu dispečēšanas pārvaldībai, priekšnosacījums tam ir vienlīdzīgi konkurences apstākļi. Tā kā tradicionālās elektroenerģijas ražošanas ārējās izmaksas nav internalizētas, konkurences apstākļi ir nevienlīdzīgi. Pirms ievērojami ierobežot prioritāro dispečēšanu, kā tas paredzēts Komisijas priekšlikumā, ir jāpanāk ārējo izmaksu pilnīga internalizēšana.

4.2. Tādēļ vajadzētu noteikt, ka prioritārā dispečēšana uz noteiktu laiku būtu jāsauglabā visās dalībvalstīs, kurās atjaunojamās enerģijas īpatsvars ir zemāks par 15 %. Dalībvalstīm, kurās ir lielāks īpatsvars, attiecīgā dispečēšanas sistēma būtu jāiesniedz Eiropas Komisijai izskatīšanai. Šī dispečēšanas sistēma nedrīkst izkropļot brīvā tirgus mehānismu, ar ko rada rentablas mazoglekļa elastīguma iespējas. Eiropas Komisijai šī sistēma būtu jāpārbauda, lai novērtētu, vai ar to ir iespējams atbalstīt dekarbonizāciju.

4.3. Jebkurā gadījumā, lai īstenotu saskaņotu politiku, minimālās vērtības, kas noteiktas regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 11. panta 3. punktā, būtu jāaizstāj ar attiecīgajām paredzētajām vērtībām (piezīme Nr. 125 un Nr. 127 Pamatnostādnēs par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai⁽⁶⁾), lai mazajiem tirgus dalībniekiem arī turpmāk nodrošinātu godīgas konkurences iespēju.

4.4. Noteikumi par pārdispečēšanu un samazināšanu saskaņā ar 12. pantu regulas priekšlikumā COM(2016) 861 final ir vēl viens šķērslis dekarbonizācijas mērķa sasniegšanai. Tā kā darbības sākšanas un pārtraukšanas izmaksas, it īpaši ogļu elektrostacijām, ir relatīvi augstas, šo spēkstaciju operatori šīs izmaksas iekļaus savos pārdispečēšanas piedāvājumos. Vēja un saules enerģijas iekārtām šo izmaksu nav. Rezultāts ir tāds, ka vēja un saules enerģijas iekārtas tiek biežāk izņemtas no tīkla, un tas kavē Eiropas virzību uz dekarbonizāciju. Tāpēc tirgū balstīta pārdispečēšana būtu jāattiecinā tikai uz neatjaunojamo enerģiju.

4.5. EESK atbalsta Eiropas Komisijas viedokli, ka patērētāju interesēs ir jāizvairās no tirgus izkropļojumiem. Komiteja mudina Eiropas Komisiju darīt vairāk, lai novērstu pašreizējos un turpmākos tirgus kropļojumus. Tradicionālajām spēkstacijām domātie jaudas mehānismi, kā noteikts regulas priekšlikumā COM(2016) 861 final, var tirgū radīt nopietnus papildu kropļojumus, kā atzīst pati Eiropas Komisija. Jaudas mehānismi tādējādi ir jāuztver kā pēdējais risinājums piegādes drošības nodrošināšanai un kā īstermiņa risinājums. Ir steidzami vajadzīgi daudz konkrētāki noteikumi par to, kad jaudas mehānismi ir pieļaujami.

4.6. Jāpatur prātā, ka atjaunojamā elektroenerģija no nepastāvīgiem avotiem (vēja un saules starojuma) kā tāda nevar vienkārši piedalīties jaudas mehānismos, un to arī nevar tirgot nākotnes līgumu tirgos. Kaut arī tādēļ ir pareizi stiprināt nākamās dienas un tekošās dienas tirdzniecību, saules un vēja enerģijas specifiskā izmaksu struktūra (t. i., robežizmaksas ir nulle) nozīmē, ka tas nenovedīs pie ieguldījumu un atjaunojamās enerģijas refinansēšanas. Atjaunojamo elektroenerģiju ir jāļauj tirgot nākotnes līgumu tirgos. Vienīgais paredzamais veids, kā to panākt, ir atjaunojamo enerģiju saistīt ar balansēšanas un elastīguma iespējām. Līdztekus uzkrāšanai akumulatoros tas galvenokārt ietver tādas tehniskās iespējas kā, piemēram, elektroenerģijas pārvēršanu siltumā un enerģijas pārvēršanu gāzē⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ OV C 200, 28.6.2014., 1. lpp.

⁽⁷⁾ OV C 82, 3.3.2016., 13. lpp.

4.7. Tomēr faktiski pastāv ievērojami normatīvie šķēršļi dalībvalstu līmenī, tāpēc balansēšanas produkti pašlaik neīstenojas uzņēmējdarbības modeļos. Tiesību akti par tirgus modeli šajā ziņā nepiedāvā nekādus risinājumus. Regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 3. panta 1. punkta f) apakšpunktā būtu jāpievieno vismaz norāde, ka ar tirgus noteikumiem un dispečēšanas sistēmu, kas jāizveido dalībvalstīm, ir jārada stimuls izmantot elastīguma iespējas. Tas var palīdzēt arī novērst/nepieļaut sastrēgumus.

4.8. Šajā sakarā EESK aicina noteikt skaidras prioritātes. Iespējai izmantot jaudas mehānismus attiecībā uz tradicionālajām spēkstacijām būtu jāpastāv tikai tad, ja dalībvalstis spēj pierādīt, ka jaudas nepietiekamību nevar novērst ar atjaunojamās elektroenerģijas balansēšanas palīdzību, izmantojot elastīguma iespējas. Šis pienākums būtu jāiekļauj direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 8. pantā, un attiecīgi būtu jāgroza 14. pants regulas priekšlikumā COM(2016) 861 final.

4.9. Šādām balansēšanas koncepcijām ir divas papildu priekšrocības. Tā kā tās dod iespēju atjaunojamo enerģiju tirgot nākotnes līgumu tirgos, tās pašlaik ir vienīgā iespēja, kas garantē, ka ieguldījumus atjaunojamās enerģijas iekārtās var refinansēt tirgū. Otrkārt, tās ir vietēji orientētas: tiek izmantots tas, ka atjaunojamā enerģija ir pieejama gandrīz visur (sk. 3.2. punktu), un tādējādi tiek palielināta atjaunojamās enerģijas vietējā pievienotā vērtība.

4.10. Decentralizēta elektroenerģijas ražošana var atslogot tīklu, ja ir pieejami pareizie tirgū balstītie stimuli. Taču tā tas nav. Tīkla maksu aprēķināšana (16. pants, COM(2016) 861 final) būtu jāgroza vismaz tā, lai stimulētu reālajam patēriņam atbilstošu elektroenerģijas ražošanu patērētāju tiešā tuvumā. Parasti atsevišķo ražošanas un patēriņa darījumu konkrētās tīkla izmaksas var pārbaudīt, izmantojot viedos skaitītājus; faktiskā izmantojuma atspoguļošanas princips liecina, ka tām vajadzētu būt pamatam, uz kura tiek aprēķinātas tīkla maksas.

4.11. Patēriņam pielāgota elektroenerģijas ražošana tiek veicināta arī ar precīzām cenu zonām. Tāpēc EESK pilnībā atbalsta viedokli par šo jautājumu, kas izklāstīts regulas priekšlikuma COM(2016) 864 final 14. apsvērumā un 13. pantā. Tomēr, ja 4.10. punktā paustais aicinājums netiks īstenots, efektivitāte, kas panākta, pateicoties precīzākām cenu zonām, varētu tikt mazināta un zaudēta tāpēc, ka tīkla maksas tiek noteiktas tādā veidā, kas neatspoguļo faktisko izmantošanu. Palīdzēt varētu arī cenu signālu pastiprināšana, enerģijas nodokļiem piemērojot Eiropas kritērijus.

4.12. Precīzākas cenu zonas nebūtu jāsaprot kā atteikšanās no vajadzības pēc savstarpēji labi savienota Eiropas elektroenerģijas tīkla, kas ir labākais veids, kā sasniegt augstu piegādes drošību rentablā veidā.

4.13. Kā norādīts 3.14. punktā, elektroenerģijas tirdzniecības atvēršana patērētājiem un ražojošiem patērētājiem ir svarīgs faktors, kas stimulētu pilnvērtīgu līdzdalību enerģijas tirgū. Tāpēc būtu jāprecizē direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 3. pants. Patērētāju līdzdalībā, kas 3. panta 1. punktā ir ierobežota, paredzot tikai ražošanu, uzkrāšanu un elektromobilitāti, ir jāiekļauj arī elektroenerģijas tirdzniecība. Precīzāk būtu jādefinē 3. panta 2. punktā minētie šķēršļi ienākšanai tirgū. Atbilstīgi šā atzinuma 3.6.3. punktam šie šķēršļi galvenokārt ietver apjomradītus ietaupījumus un administratīvos traucēkļus.

4.14. Viens veids, kā mazināt minētos šķēršļus, ir tāds, ka dalībvalstis izveido īpašas tirdzniecības struktūras mazajiem ražotājiem, patērētājiem un ražojošajiem patērētājiem. Eiropas Energo regulatoru sadarbības aģentūrai vajadzētu būt atbildīgai par šīs prasības īstenošanas uzraudzību. Turklāt regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 4. pantā varētu iekļaut vienkāršotus uzskaites noteikumus, kuri attiektos uz mazām patērētāju un ražotāju apvienībām. Visbeidzot, direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 15. panta 1. punkta a) apakšpunktā vārds "pārdot" būtu jāaizstāj ar vārdu "tirgot".

4.15. Attiecībā uz enerģētisko nabadzību (14. apsvēruma un 5. panta direktīvas priekšlikumā COM(2016) 864 final un 28. un 29. pants regulas priekšlikumā COM(2016) 861 final) EESK vairākas reizes ir skaidri norādījis, ka enerģētiskās nabadzības problēma ir jārisina un ka tā ir jāņem vērā turpmākajos politikas pasākumos, kas virzīti uz mazoglekļa sabiedrību. Tādēļ EESK atbalsta nostāju, ko komiteja ir paudusi savā iepriekšējā atzinumā par šo jautājumu⁽⁸⁾. Šajā ziņā EESK atbalsta arī Komisijas nostāju un konkrētos priekšlikumus. Tomēr EESK uzsver iepriekšējos atzinumos izklāstīto viedokli⁽⁹⁾, ka atjaunojamā enerģija un jo īpaši ražošana–patērēšana dažos gadījumos var būt ilgtspējīga metode, ar kuru novērst ilgstošu enerģētisko nabadzību, ja ar pašvaldību – reģionālo vai vietējo – vai privātu dalībnieku, piemēram, NVO, palīdzību neaizsargātajiem patērētājiem tiek nodrošināti publiskie aizdevumi un labāka piekļuve kapitālam. Šajā saistībā būtu jāsaprot arī tas, cik būtiski ir direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 15. un 16. pantā paredzētie noteikumi par aktīviem patērētājiem un vietējām energokopienām. Direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 5. panta 2. punktā būti īpaši jāmin ražošana–patērēšana kā potenciāla iespēja novērst enerģētisko nabadzību.

4.16. Attiecībā uz patērētāju tiesībām EESK atzinīgi vērtē to, ka direktīvas priekšlikumā COM(2016) 864 final patērētāju tiesību nostiprināšanai un aizsardzībai ir veltīta sava atsevišķa nodaļa. Taču 10. pantā vēl būtu skaidri jānorāda, ka patērētājiem ir jābūt tiesībām gan izteikt konkrētas vēlmes attiecībā uz savu elektroapgādi, gan gādāt, lai šādas vēlmes tiktu ievērotas. Priekšlikuma 15. panta 1. punkta b) apakšpunktā būtu jāpievieno norāde, ka tīkla maksām ir jābūt konkrētām, lai no patērētājiem varētu iekasēt tikai konkrētās tīkla izmaksas, ko radījušas viņu pašu individuālās darbības, proti, darbības saistībā ar elektroenerģijas ražošanu, uzglabāšanu, patēriņu vai tirdzniecību. Turklāt tīkla maksu sistēmai ir jābūt tādai, kas stimulē “tīklam labvēlīgas” darbības, piemēram, slodzes maiņu, pašpatēriņu un uzglabāšanu. Dalībvalstīm ir jāuzrāda, kā tiek veikta šī tīkla maksu aprēķināšana saskaņā ar faktisko izmantojumu. Lai patērētāji veiktu attiecīgos ieguldījumus, šajā kontekstā svarīgākais faktors viņiem ir prognozējamība.

4.17. EESK atzinīgi vērtē to, ka direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 16. pantā ir definētas vietējās energokopienas un piešķirtas tām atbilstīgas tiesības. Komiteja savā atzinumā “Ražojošu patērētāju enerģija un enerģijas ražošanas kooperatīvi”⁽¹⁰⁾ pati aicināja to darīt. Tomēr 16. panta 1. punkta d) apakšpunktā minētajām maksām jāatspoguļo faktiskais izmantojums, t. i., saskaņā ar to pašu principu, kas izklāstīts šā atzinuma 4.16. punktā attiecībā uz direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 15. pantu.

4.18. Kaut arī EESK piekrīt, ka energokopienai ir tiesības ekspluatēt savus tīklus, tā norāda, ka energokopienām arī vajadzētu būt tiesīgām darboties kā galvenajam piegādātājam. Šādos gadījumos tām piemēro visus attiecīgos pienākumus.

4.19. Ir jāizsaka brīdinājums saistībā ar direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 15. un 16. pantu: lai patērētājus darītu aktīvākus un izveidotu vietējās energokopienas, ir jāizmanto atjaunojamā enerģija. Ja netiks novērstas 3.6. punktā aprakstītās problēmas un Atjaunojamās enerģijas priekšlikumā vērojamās nepilnības⁽¹¹⁾, process, ar kuru paredzēts patērētājus padarīt aktīvākus, kā arī izveidot vietējās energokopienas, tiks būtiski vājināts – pat apdraudēts.

4.20. Attiecībā uz viedās uzskaites datiem jāatgādina, ka ļoti lielas iespējas paver digitalizācija, kā norādīts šā atzinuma 3.1.3. punktā. Tajā pašā laikā tā rada zināmu risku saistībā ar datu aizsardzību un drošību. EESK atzinīgi vērtē to, ka Eiropas Komisija šim jautājumam pievēršas direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 19.–23. pantā.

4.21. EESK ir gandarīta, ka Komisija pienācīgu nozīmi piešķir viedajos skaitītājos iegūto datu efektīvai aizsardzībai un ka ES datu aizsardzības standartu piemēros arī datiem, kas saistīti ar elektroenerģijas patēriņu. Tomēr datu pārvaldība, datu īpašumtiesības un atklātie dati ir atstāti novārtā. Tādēļ 23. pantā būtu jāgarantē, ka, neskarot datu aizsardzību un privātumu, dati visām ieinteresētajām personām tiek darīti pieejami anonīmā un pienācīgi apkopotā veidā. Lai varētu izmantot visas digitalizācijas iespējas, ir vajadzīga izglītošana un apmācība, kas orientēta uz digitālā analfabētisma un patērētāju izolētības mazināšanu.

⁽⁸⁾ OV C 341, 21.11.2013., 21. lpp.

⁽⁹⁾ OV C 198, 10.7.2013., 1. lpp.; OV C 34, 2.2.2017., 44. lpp.; OV C 82, 3.3.2016., 13. lpp..

⁽¹⁰⁾ OV C 34, 2.2.2017., 44. lpp.

⁽¹¹⁾ Sk. arī atzinumu TEN/622 “Atjaunojamo energoresursu direktīvas pārskatīšana” (*Oficiālajā Vēstnesī* vēl nav publicēts).

4.22. Attiecībā uz tīkla operatoru lomu jānorāda: decentralizācija kopumā nozīmē to, ka sadales tīkli iegūs stratēģisku nozīmi, tāpat kā valsts tīklu starpsavienojums. Ir ārkārtīgi svarīgi, lai dalībvalstis izstrādātu regulējumu, kas tīklu operatoriem radītu efektīvus un lietderīgus stimulus ieguldījumiem Eiropas elektroenerģijas tīklu uzlabošanā. Tas sekmēs arī ekonomisko izaugsmi un radīs papildu darbvietas. Ņemot vērā iepriekš minēto, EESK atbalsta Komisijas priekšlikumu stiprināt Energo regulatoru sadarbības aģentūras (ACER) pilnvaras, jo minētajai aģentūrai būtu jāpārtrauc attiecīgā valstu politika.

4.23. Direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 32., 33. un 36. pantā sadales sistēmu operatoriem paredzētas nosacītas tiesības attiecībā uz elastīguma iespēju izmantošanu un elektrotransportlīdzekļu uzlādes punktiem. EESK atzinīgi vērtē strauju progresu tādos jautājumos kā elastīgums, elektromobilitāte un uzkrātuvju iekļūšana tirgū, taču ir svarīgi, lai Komisijas priekšlikumā paredzētā prerogatīva neatkarīgiem tirgus dalībniekiem tiktu arī reāli īstenota un lai to ievērotu gan sadales sistēmu operatori, gan valstu regulatori. Tas pats attiecas uz uzkrātuvju ekspluatāciju, ko veic pārvades sistēmu operatori (direktīvas priekšlikuma COM(2016) 864 final 54. pants).

4.24. Eiropas sadales sistēmu operatoru organizācijas (ES SSO struktūra) izveide, kā noteikts regulas priekšlikuma COM(2016) 861 final 50. pantā, nedrīkst veicināt autonomu tīkla kodeksu izstrādi, jo tas vēl vairāk nostiprinās sadales sistēmu operatoru potenciālo ietekmi tirgū. Piemērotas sistēmas izveide ir jāuztic ACER, un šajā saistībā ir jāstiprina valstu regulatori.

Briselē, 2017. gada 31. maijā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Georges DASSIS*
